

**Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά
Συγγράμματα και Βοηθήματα**
www.kallipos.gr

Οδηγός Αδειών Ανοικτού Περιεχομένου Creative Commons (CC)

(α' έκδοση)

Η Κεντρική Ομάδα Υποστήριξης της Δράσης «Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα/Κάλλιπος» έχει συντάξει και δημοσιεύει έναν «Οδηγό Αδειών Ανοικτού Περιεχομένου Creative Commons (CC)» για τους συγγραφείς της Δράσης «Κάλλιπος» του ΣΕΑΒ, ώστε να αποφασίζουν, με πλήρη επίγνωση του περιεχομένου τους, για το είδος της άδειας με την οποία θα διανέμουν και διαθέτουν τα ηλεκτρονικά συγγράμματά τους στους -εν δυνάμει- χρήστες τους.

Σε περίπτωση που χρειάζεστε επιπλέον διευκρινίσεις, μπορείτε να επικοινωνείτε με τη Δράση (Γραφείο Αρωγής Χρηστών, τηλ.: 210-7724489, e-mail: helpdesk@kallipos.gr).

Hellenic Academic Libraries Link

HEALLINK
Σύνδεσμος Ελληνικών
Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών

Σύνδεσμος Ελληνικών
Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών

Εθνικό Δίκτυο
Έρευνας και Τεχνολογίας

Εθνικό
Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Περιεχόμενα Οδηγού

Από τη σελίδα των Περιεχομένων μεταβαίνετε στο θέμα που αναζητάτε με υπερσύνδεσμο που σας μεταφέρει στο αντίστοιχο σημείο του Οδηγού.

Πρόλογος	5
Εισαγωγή	6
Βασικές Έννοιες Πνευματικής Ιδιοκτησίας	8
Ποιος είναι ο δημιουργός και ποια τα δικαιώματά του επί του έργου;	8
Ποιο το ισχύον νομοθετικό καθεστώς για τους δημιουργούς;	8
Πώς ορίζεται το έργο;	8
Ποιες είναι οι εξουσίες του περιουσιακού δικαιώματος;	9
Ποιες είναι οι εξουσίες του ηθικού δικαιώματος;	9
Οι ανωτέρω εξουσίες είναι μεταβιβάσιμες;	9
Πώς περιέρχονται οι εξουσίες του περιουσιακού δικαιώματος σε τρίτους;	9
Ποιοι είναι οι δικαιούχοι συγγενικών δικαιωμάτων, πώς προστατεύονται και πώς αμείβονται;	10
Μπορεί κάποιος να χρησιμοποιήσει το έργο χωρίς την άδεια του δημιουργού ή του δικαιούχου συγγενικού δικαιώματος;	10
Πότε ο χρήστης οφείλει να ζητήσει άδεια τόσο από τον δημιουργό, όσο και από τον δικαιούχο συγγενικών δικαιωμάτων;	11
Πότε ο χρήστης οφείλει να ζητήσει άδεια από τρίτους (πέραν του δημιουργού);	12
Πότε ο χρήστης δεν οφείλει να ζητήσει άδεια για να ασκήσει την εξουσία αναπαραγωγής;	12
Ανοικτή Πρόσβαση	14
Τι είναι Ανοικτή Πρόσβαση;	14
Γιατί το Αποθετήριο είναι Ανοικτής Πρόσβασης (Α.Π.);	14
Άδειες Ανοικτού Περιεχομένου Creative Commons (CC)	16
Τι είναι οι άδειες Creative Commons (CC) και ποια η δομή τους;	16
Τι σημαίνει “some rights reserved”;	17
Ποιες είναι οι άδειες Creative Commons (CC);	18

Ποιοι χορηγούν τις ως άνω άδειες;	21
Ποια τα πλεονεκτήματα και ποια τα μειονεκτήματα των αδειών Creative Commons (CC);	21
Τι πρέπει να γνωρίζει ο δημιουργός/δικαιούχος πνευματικών ή συγγενικών δικαιωμάτων πριν επιλέξει κάποια άδεια Creative Commons (CC);	23
Πώς θα επιλέξω την κατάλληλη άδεια Creative Commons (CC);	24
Τι συμβαίνει στην περίπτωση που κάποιος δεν χρησιμοποιήσει το έργο του δημιουργού σύμφωνα με τους όρους της άδειας;	24
Ο αδειοδότης μπορεί να ορίσει τις μορφές που επιτρέπεται να λάβει το ηλεκτρονικό αρχείο (π.χ. pdf), ή να απαγορεύσει τη μετατροπή του σε άλλες μορφές;	25
Ποιοι σύνδεσμοι διαθέτουν το περιεχόμενό τους με άδειες Creative Commons (CC);	25
Προτάσεις	26
ΣΕΑΒ και άδειες Creative Commons (CC)	26
Ποιες άδειες προτείνει ο ΣΕΑΒ;	26
Γιατί ο ΣΕΑΒ προτείνει άδειες Creative Commons και δη τις συγκεκριμένες;	26
Ηλεκτρονικές Πηγές	27

Συντομεύσεις – Ακρωνύμια

ΑΕΙ	Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα
Α.Π.	Ανοικτή Πρόσβαση
ΑΠ	Άρειος Πάγος
ΑΚ	Αστικός Κώδικας
ΔΕΕ	Δίκαιο Επιχειρήσεων & Εταιρειών
ΔΣΑ	Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών
ΕΛ/ΛΑΚ	Ελεύθερο Λογισμικό/Λογισμικό Ανοικτού Κώδικα
Εφ.Αθ.	Εφετείο Αθηνών
Πολ.Πρωτ.Αθ.	Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών
ΣΕΑΒ	Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών
CC	Creative Commons

Πρόλογος

Ο **Οδηγός Αδειών Ανοικτού Περιεχομένου Creative Commons (CC)** της Δράσης «**Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα-Κάλλιπος**» του «**Συνδέσμου Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών-ΣΕΑΒ**» είναι ένα πνευματικό έργο της Νομικής Συμβούλου της Δράσης Αικατερίνης Βράττη.

Η γλωσσική επιμέλεια του κειμένου πραγματοποιήθηκε από τη φιλόλογο της Δράσης Σταματίνα Κ. Κουτσιλέου.

Την έντυπη έκδοση του οδηγού επιμελήθηκαν τα μέλη της Γραφιστικής ομάδας της Δράσης, Ροζίτα Ταμπακοπούλου και Ειρήνα Βούλγαρη.

Νικόλαος Μήτρου,
Επιστημονικός Υπεύθυνος της Δράσης «Κάλλιπος»,
Πρόεδρος ΣΕΑΒ

Η ελεύθερη και παγκόσμια πρόσβαση σε ένα πνευματικό δημιούργημα μέσω διαδικτύου άλλαξε τα δεδομένα της έρευνας αλλά και της πνευματικής και εκδοτικής δραστηριότητας. Η ψηφιοποίηση ενός έργου και η διάθεσή του επιγραμμικά (online) αποτέλεσε πηγή ωφελημάτων τόσο για τους δημιουργούς και τους εκδότες των έργων, όσο και για τους χρήστες. Συγκεκριμένα, η ηλεκτρονική έκδοση ενός έργου, σε σχέση πάντα με την έντυπη, ωφέλησε σημαντικά κατά πρώτον τους δημιουργούς, οι οποίοι ενίσχυσαν την αναγνωρισιμότητά τους, κατά δεύτερον τους εκδότες, οι οποίοι αφενός μείωσαν τα κόστη εκδόσεως, αφετέρου συμπεριέλαβαν στις εκδόσεις τους υλικό (π.χ. οπτικο-ακουστικό υλικό, μεταδεδομένα κ.ά.) που δεν θα ήταν εφικτό να περιληφθεί στο έργο αν (αυτό) εκδιδόταν αποκλειστικά σε έντυπη μορφή. Τέλος, οι ερευνητές, άλλως χρήστες, απέκτησαν πρόσβαση σε μεγάλο αριθμό άρθρων, τα οποία φιλοξενούνταν σε περιοδικά ποικίλης θεματολογίας. Ωστόσο, η αξιοποίηση των εν λόγω άρθρων δεν ήταν δυνατή, λόγω της ισχύος του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας που προβλέπει απόλυτο και αποκλειστικό δικαίωμα υπέρ του δημιουργού. Συγκεκριμένα, εξαιτίας των εμποδίων που έθετε το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας επιτρεπόταν μόνο η στατική ανάγνωση του έργου, όχι όμως και η περαιτέρω χρήση/εκμετάλλευσή του.

Προς επίλυση τού ως άνω προβλήματος δημιουργήθηκε το κίνημα της Ανοικτής Πρόσβασης (Α.Π.), στη διάδοση και εδραίωση του οποίου συνέβαλε πλήθος διεθνών διακηρύξεων και πρωτοβουλιών¹ με αίτημα τη δωρεάν αναπαραγωγή και διανομή των επιστημονικών εργασιών, ιδίως όταν αυτές χρηματοδοτούνταν από δημόσιους πόρους (Δ. Σερενίδης, *Προσβολές της Πνευματικής Ιδιοκτησίας στα ψηφιακά δίκτυα*, Σειρά Μελετών Αστικού Δικαίου, εκδ. 2010, σελ 291). Στην αφετηρία των εν λόγω εγχειρημάτων εντοπιζόταν κυρίως η κατακόρυφη αύξηση των τιμών των επιστημονικών συγγραμμάτων που διανέμονταν στην παγκόσμια αγορά από ολιγοπώλια εκδοτικών επιχειρήσεων. Ειδικότερα, σύμφωνα με τους ορισμούς που υιοθετήθηκαν από τις διακηρύξεις και πρωτοβουλίες που υποστήριξαν το προαναφερθέν αίτημα, *Ανοικτή Πρόσβαση είναι η δωρεάν παροχή στον αναγνώστη άμεσης, ελεύθερης και απεριόριστης δικτυακής πρόσβασης σε αξιολογημένες επιστημονικές εργασίες (άρθρα περιοδικών, διατριβές, κεφάλαια βιβλίων, μονογραφίες και ερευνητικά δεδομένα)*. Για να είναι πράγματι η επιστημονική γνώση προσβάσιμη σε όλους θα πρέπει ο συγγραφέας και κάτοχος των πνευματικών δικαιωμάτων επί του έργου να διαθέτει το έργο του και τα μεταδεδομένα αυτού σε μια κατάλληλη τυποποιημένη ηλεκτρονική μορφή και να το «καταθέτει»/δημοσιεύει σε τουλάχιστον ένα διαδικτυακό Αποθετήριο ή Περιοδικό Ανοικτής Πρόσβασης που χρησιμοποιεί τα ανάλογα τεχνικά πρότυπα. Περαιτέρω, ο συγγραφέας και κάτοχος των πνευματικών δικαιωμάτων επί του έργου πρέπει να εγγυηθεί προκαταβολικά στους χρήστες ένα δωρεάν, ανέκκλητο, παγκόσμιο και διαρκές δικαίωμα πρόσβασης σ' αυτά, και μια άδεια αναπαραγωγής, διανομής, μετάδοσης, παρουσίασης στο κοινό, δημιουργίας και διανομής παραγώγων, σε οποιοδήποτε ψηφιακό μέσο για οποιονδήποτε υπεύθυνο σκοπό, με την προϋπό-

¹ Πρωτοβουλία Ανοικτής Πρόσβασης της Βουδαπέστης (2002), Διακήρυξη της Βηθεσδά (2003) για την Εκδοτική Δραστηριότητα Ανοικτής Πρόσβασης και Διακήρυξη του Βερολίνου για την Ανοικτή Πρόσβαση στη Γνώση των Θετικών και Ανθρωπιστικών Επιστημών (2003).

θεση της σωστής απόδοσης συγγραφικών δικαιωμάτων, καθώς και το δικαίωμα εκτύπωσης για ιδιωτική χρήση. Οι ως άνω εξουσίες του περιουσιακού δικαιώματος, που επιτρέπεται ή απαγορεύεται να ασκεί ο χρήστης, περιγράφονται στην άδεια ανοικτού περιεχομένου που ενσωματώνει ο συγγραφέας ή κάτοχος των πνευματικών δικαιωμάτων στο έργο του. Ως εκ τούτου, ο χρήστης που επιθυμεί να ασκήσει όλες ή ορισμένες από τις επιτρεπόμενες εξουσίες και κυρίως να αναπαραγάγει και διανείμει το έργο, οφείλει να τηρεί τους όρους της παραχωρηθείσας άδειας και επιπλέον να σέβεται το ηθικό δικαίωμα του συγγραφέα το οποίο συνίσταται στο δικαίωμα πατρότητας και ακεραιότητας του έργου.

Σήμερα, για έργα λόγου² οι πιο διαδεδομένες άδειες ανοικτού περιεχομένου είναι οι (άδειες) Creative Commons (CC). Πρόκειται για άδειες που συνυπάρχουν με το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας, ενώ παράλληλα είναι συμβατές με τον χώρο του διαδικτύου. Τούτο σημαίνει ότι ο δημιουργός διατηρεί το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας επί του έργου του, ενώ ταυτόχρονα επιτρέπει στο κοινό να ασκήσει ορισμένες από τις εξουσίες του περιουσιακού του δικαιώματος. Στο κείμενο που ακολουθεί γίνεται μια ακροθιγής αναφορά βασικών εννοιών της πνευματικής ιδιοκτησίας και μια περιγραφή των αδειών CC 3.0, οι οποίες διατίθενται στα ελληνικά. Στόχος είναι η καλύτερη κατανόηση των αδειών που χορηγούν στους χρήστες των έργων τους οι συμμετέχοντες στη Δράση «Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα» συγγραφέις. Επιπλέον, στον παρόντα Οδηγό παρατίθενται και χρήσιμες πληροφορίες και προτάσεις που αφορούν τον ενδεδειγμένο τρόπο επιλογής μιας άδειας, καθώς και τα δικαιώματα που έχει ο χορηγών την άδεια, ήτοι ο δημιουργός/δικαιούχος πνευματικών δικαιωμάτων που καταθέτει ένα έργο στο Αποθετήριο³ της Δράσης.

² Οι πιο διαδεδομένες άδειες λογισμικού είναι οι άδειες GPL & LGPL που δημιούργησε ο Richard Stallman.

³ <http://repository.kallipos.gr>

Βασικές Έννοιες Πνευματικής Ιδιοκτησίας

Ποιος είναι ο δημιουργός και ποια τα δικαιώματά του επί του έργου;

«Δημιουργός είναι το φυσικό πρόσωπο το οποίο με την προσωπική του συμβολή, διανοητική προσπάθεια και εργασία παράγαγε ένα έργο». Παράλληλα, ο δημιουργός είναι και ο αρχικός δικαιούχος του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας επί του έργου του. Το εν λόγω δικαίωμα απαρτίζεται από δύο επιμέρους απόλυτα και αποκλειστικά δικαιώματα: το περιουσιακό δικαίωμα, το οποίο εξυπηρετεί την ανάγκη εκμετάλλευσης του έργου, και το ηθικό δικαίωμα, με την άσκηση του οποίου προστατεύεται ο προσωπικός δεσμός του δημιουργού με το δημιούργημά του. Τα εν λόγω δικαιώματα τα αποκτά ο δημιουργός από τη στιγμή της δημιουργίας του έργου, χωρίς να απαιτούνται ορισμένες διατυπώσεις για την αναγνώριση, την κτήση ή την άσκησή τους (αρ. 1 ν. 2121/1993).

Ποιο το ισχύον νομοθετικό καθεστώς για τους δημιουργούς;

Οι δημιουργοί προστατεύονται από το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας, ήτοι το ν. 2121/1993 «Πνευματική ιδιοκτησία, συγγενικά δικαιώματα και πολιτιστικά θέματα», το ευρωπαϊκό δίκαιο και τις διεθνείς συμβάσεις. Αντικείμενο προστασίας είναι η μορφή των έργων τους (βλ. παρακάτω τον ορισμό) και όχι η ιδέα που αποτυπώνεται σε ένα δημιούργημα. Βασική προϋπόθεση παροχής έννομης προστασίας είναι η «πρωτοτυπία» του έργου, η έννοια της οποίας δεν προσδιορίζεται γενικά από τον νόμο, αλλά προκύπτει από τη θεωρία και τη νομολογία. Σύμφωνα με τους ήδη υπάρχοντες ορισμούς, ένα έργο είναι πρωτότυπο όταν παρουσιάζει στατιστική μοναδικότητα, που σημαίνει ότι κάτω από παρόμοιες συνθήκες και με τους ίδιους στόχους, κανένας άλλος δημιουργός, κατά λογική πιθανολόγηση, δεν θα ήταν σε θέση να δημιουργήσει έργο όμοιο ή όταν παρουσιάζει μια ατομική ιδιομορφία ή ένα ελάχιστο όριο «δημιουργικού ύψους», κάποια απόσταση δηλαδή από τα ήδη γνωστά ή αυτονόητα (ΑΠ 152/2005 Νόμος, ΑΠ 537/2010, ΝοΒ 2010, σελ. 2060, Γ. Κουμάντου, Πνευματική Ιδιοκτησία, έκδ. 1995, σελ. 98 επ., Λ. Κοτσίρη, Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας, εκδ. 2010, σελ. 59-67).

Πώς ορίζεται το έργο;

Σύμφωνα με το άρθρο 2 του ν. 2121/1993, ως έργο νοείται κάθε πρωτότυπο πνευματικό δημιούργημα λόγου, τέχνης ή επιστήμης, όπως είναι τα γραπτά ή προφορικά κείμενα, οι μουσικές συνθέσεις, τα οπτικοακουστικά έργα, τα έργα των εικαστικών τεχνών, στα οποία περιλαμβάνονται τα σχέδια, οι εικονογραφήσεις, οι χάρτες, τα τρισδιάστατα έργα που αναφέρονται στη γεωγραφία, στην τοπογραφία, στην αρχιτεκτονική ή στην επιστήμη κ.ά. Ως έργα νοούνται, επίσης, οι μεταφράσεις, οι διασκευές, οι προσαρμογές και οι άλλες μετατροπές έργων, εφόσον η επιλογή ή η διευθέτηση του περιεχομένου τους είναι πρωτότυπη. Τέλος, αντικείμενο προστασίας του παρόντος νόμου είναι και οι βάσεις δεδομένων, τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών και το προπαρασκευαστικό υλικό του σχεδιασμού τους. Ωστόσο, στην έννοια των έργων δεν περιλαμβάνονται τα επίσημα κείμενα με τα οποία εκφράζεται η άσκηση πολιτειακής αρμοδιότητας και, ιδίως, τα νομοθετικά, διοικητικά ή δικαστικά κείμενα, καθώς και οι εκφράσεις της λαϊκής παράδοσης, οι ειδήσεις και τα απλά γεγονότα ή στοιχεία.

Ποιες είναι οι εξουσίες του περιουσιακού δικαιώματος;

Το περιουσιακό δικαίωμα αποτελείται από ορισμένες εξουσίες, οι οποίες και απαριθμούνται ενδεικτικά στο άρθρο 3 του ν. 2121/1993, τις εξής: α) εξουσία εγγραφής και αναπαραγωγής, β) εξουσία μετάφρασης, γ) εξουσία διασκευής, δ) εξουσία διανομής, ε) εξουσία εκμίσθωσης και δημόσιου δανεισμού, στ) εξουσία εισαγωγής, ζ) εξουσία παρουσίασης του έργου στο κοινό, η) εξουσία δημόσιας εκτέλεσης και θ) εξουσία ραδιοτηλεοπτικής μετάδοσης.

Ποιες είναι οι εξουσίες του ηθικού δικαιώματος;

Το ηθικό δικαίωμα αποτελείται από ορισμένες εξουσίες, οι οποίες και απαριθμούνται ενδεικτικά στο άρθρο 4 του ν. 2121/1993, τις εξής: α) εξουσία δημοσίευσης, β) εξουσία αναγνώρισης της «πατρότητας» του έργου, γ) εξουσία περιφρούρησης της ακεραιότητας του έργου, δ) εξουσία προσπέλασης στο έργο και ε) εξουσία υπαναχώρησης.

Οι ανωτέρω εξουσίες είναι μεταβιβάσιμες;

Σύμφωνα με το άρθρο 12 του ν. 2121/1993, οι εξουσίες του περιουσιακού δικαιώματος είναι ελεύθερα μεταβιβάσιμες εν ζωή ή αιτία θανάτου. Αντίθετα, οι εξουσίες του ηθικού δικαιώματος είναι αμεταβίβαστες εν ζωή, που σημαίνει ότι δεν εκχωρούνται και δεν υπόκεινται σε οποιαδήποτε εκποιητική δικαιοπραξία, όπως επίσης δεν χωρεί παραίτηση απ' αυτές, κατά την κρατούσα γνώμη. Αντιθέτως, μετά τον θάνατο του δημιουργού περιέρχονται στους κληρονόμους του, οι οποίοι οφείλουν να τις ασκούν σύμφωνα με τη θέληση του δημιουργού, εφόσον τέτοια θέληση έχει ρητά εκφραστεί.

Πώς περιέρχονται οι εξουσίες του περιουσιακού δικαιώματος σε τρίτους;

Συχνά ο δημιουργός δεν μπορεί να αξιοποιήσει ο ίδιος οικονομικά το έργο του, καθότι δεν διαθέτει τα μέσα, τις γνώσεις ή και το κεφάλαιο για να το κάνει. Προκειμένου όμως να αποκομίσει οφέλη από το έργο του και να το καταστήσει γνωστό στο κοινό, αναθέτει ή επιτρέπει σε τρίτους, όπως είναι οι εκδότες ή οι παραγωγοί φωνογραφημάτων και οπτικοακουστικών έργων, την οικονομική εκμετάλλευση του έργου του, συνάπτοντας μαζί τους συμβάσεις ή παραχωρώντας τους άδειες εκμετάλλευσης (αρ. 13 ν. 2121/1993)⁴. Οι εν λόγω συμβάσεις και άδειες διακρίνονται σε αποκλειστικές και μη αποκλειστικές, ανάλογα με το αν παρέχουν στον αντισυμβαλλόμενο το δικαίωμα να ασκεί τις εξουσίες στις οποίες αναφέρεται η σύμβαση ή η άδεια κατ' αποκλεισμό οποιουδήποτε τρίτου ή παράλληλα προς τον δημιουργό ή και τυχόν άλλους αντισυμβαλλομένους (αρ. 13 ν. 2121/1993). Ως αντάλλαγμα για την εκμετάλλευση καταβάλλεται στον δημιουργό ορισμένη αμοιβή, η οποία ονομάζεται «ποσοστιαία αμοιβή», επειδή συνίσταται στο ποσοστό που καθόρισαν τα μέρη από την εκμετάλλευση (αρ. 32, 33 και 34 ν. 2121/1993). Υπεύθυνοι για την

⁴ Στις συμβάσεις περιλαμβάνονται και συμβάσεις μεταβίβασης/εκχώρησης, με τις οποίες μεταβιβάζονται/εκχωρούνται όλες ή ορισμένες από τις εξουσίες του περιουσιακού δικαιώματος (αρ. 13 ν. 2121/1993).

είσπραξη της ποσοστιαίας αμοιβής είναι συνήθως Οργανισμοί Συλλογικής Διαχείρισης (αρ. 55 ν. 2121/1993), δεδομένου ότι η ανάπτυξη της τεχνολογίας και η γρήγορη διακίνηση των έργων στον εσωτερικό και διεθνή χώρο καθιστά πρακτικά αδύνατο για τους δικαιούχους να παρακολουθήσουν όλες τις περιπτώσεις χρήσης των έργων τους ανά τον κόσμο, να διαπραγματεύονται τους όρους για τη χρήση και να εισπράττουν τη σχετική αμοιβή (Πολ. Πρωτ. Αθ. 815/2006 ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ-ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΔΣΑ). Αντίστοιχα, εάν οι δημιουργοί αποβιώσουν, στα δικαιώματά τους υπεισέρχονται οι εκ διαθήκης ή εξ αδιαθέτου κληρονόμοι.

Ποιοι είναι οι δικαιούχοι συγγενικών δικαιωμάτων, πώς προστατεύονται και πώς αμείβονται;

Σύμφωνα με τον αρ. 46 ν. 2121/1993, δικαιούχοι συγγενικών δικαιωμάτων είναι οι ερμηνευτές ή εκτελεστές καλλιτέχνες (π.χ. μουσικοί, τραγουδιστές, ηθοποιοί, χορωδοί κ.ά.), οι παραγωγοί φωνογραφημάτων και οπτικοακουστικών έργων και οι ραδιοτηλεοπτικοί σταθμοί. Τα ως άνω πρόσωπα έχουν το απόλυτο και αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπουν ή να απαγορεύουν ορισμένες χρήσεις των εισφορών τους, αν πρόκειται για τις δύο πρώτες κατηγορίες, ή ορισμένους τρόπους εκμετάλλευσης των εκπομπών τους, αν πρόκειται για την τελευταία, ενώ σε άλλες περιπτώσεις έχουν απλώς το ενοχικό δικαίωμα εύλογης και ενιαίας αμοιβής (αρ. 49 ν. 2121/1993), χωρίς να απαιτείται να δώσουν άδεια για τη συγκεκριμένη χρήση (Δ. Καλλινίκου, *Πνευματική Ιδιοκτησία & Συγγενικά Δικαιώματα*, έκδ. 2005, σελ.228 και 231). Παράλληλα, το άρθρο 51 ν. 2121/1993 αναγνωρίζει συγγενικό δικαίωμα και υπέρ των εκδοτών εντύπων, σύμφωνα με το οποίο οι τελευταίοι έχουν το δικαίωμα να επιτρέπουν ή να απαγορεύουν την αναπαραγωγή, με φωτοτυπικές, ηλεκτρονικές ή όποιες άλλες μεθόδους, για σκοπούς εκμετάλλευσης της στοιχειοθεσίας και της σελιδοποίησης των έργων που έχουν εκδώσει. Είναι σύνηθες οι δικαιούχοι συγγενικών δικαιωμάτων να αναθέτουν τη διαχείριση και την προστασία του περιουσιακού δικαιώματος ή ορισμένων εξουσιών αυτού, όπως εξειδικεύεται στο άρθρο 46 παρ. 2, 47 παρ. 1 και 48 του ν. 2121/1993, στους Οργανισμούς Συλλογικής Διαχείρισης, στους οποίους, επίσης, αναθέτουν την είσπραξη και διαχείριση της εύλογης αμοιβής από τους χρήστες των υλικών φορέων ήχου ή ήχου και εικόνας, εντός των οποίων έχουν εγγραφεί οι ερμηνείες-εκτελέσεις των καλλιτεχνών, και τη διανομή αυτής (αμοιβής) στους δικαιούχους-μέλη τους, ερμηνευτές-εκτελεστές, μουσικούς και παραγωγούς υλικών φορέων (αρ. 18, 49 και 55 παρ. 1 δ και 2 ν. 2121/1993).

Μπορεί κάποιος να χρησιμοποιήσει το έργο χωρίς την άδεια του δημιουργού ή του δικαιούχου συγγενικού δικαιώματος;

Όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας του δημιουργού είναι αποκλειστικό, που σημαίνει ότι μόνο αυτός έχει δικαίωμα να επιτρέψει ή να απαγορεύει την εκμετάλλευση του έργου του. Παράλληλα είναι και απόλυτο, με την έννοια ότι ισχύει έναντι όλων και κάθε πρόσωπο οφείλει να το αναγνωρίζει και να το σέβεται (Απ. Γεωργιάδης, *Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου*, εκδ. 2002, σελ 232). Υπ' αυτή την έννοια,

ο δημιουργός μπορεί να στραφεί έναντι οποιουδήποτε προσβάλλει το έργο του είτε καταθέτοντας αγωγή κατ' άρθρο 65 ν. 2121/1993 είτε καταθέτοντας μήνυση κατ' άρθρο 66 ν. 2121/1993. Τα αυτά ισχύουν και για τους δικαιούχους συγγενικού δικαιώματος όταν τους αναγνωρίζεται το δικαίωμα να επιτρέπουν ή να απαγορεύουν ορισμένες χρήσεις των εισφορών τους ή ορισμένους τρόπους εκμετάλλευσης των εκπομπών τους (αρ. 46 και 47 ν. 2121/1993-Δ. Καλλινίκου, *Πνευματική Ιδιοκτησία & Συγγενικά Δικαιώματα*, έκδ. 2005, σελ.228). Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου 65 του ν. 2121/1993, όποιος υπαιτίως προσέβαλε την πνευματική ιδιοκτησία ή τα συγγενικά δικαιώματα άλλου, υποχρεούται σε αποζημίωση και ικανοποίηση της ηθικής βλάβης. Η αποζημίωση αυτή δεν μπορεί να είναι κατώτερη από το διπλάσιο της αμοιβής που συνήθως ή κατά νόμο καταβάλλεται για το είδος της εκμετάλλευσης που έκανε χωρίς την άδεια ο υπόχρεος. Αντί για αποζημίωση και χωρίς να απαιτείται υπαιτιότητα του υποχρέου, ο δημιουργός ή ο δικαιούχος του συγγενικού δικαιώματος μπορεί να αξιώσει είτε την καταβολή του ποσού κατά το οποίο ο υπόχρεος έγινε πλουσιότερος από την εκμετάλλευση του έργου ή του αντικειμένου συγγενικού δικαιώματος προβλεπόμενου στα άρθρα 46 έως 48 και 51 του παρόντος νόμου, χωρίς άδεια του δημιουργού ή του δικαιούχου (αρ. 904 ΑΚ), είτε την καταβολή του κέρδους που ο υπόχρεος αποκόμισε από την εκμετάλλευση αυτή (αρ. 739 ΑΚ). Τέλος, ο προαναφερόμενος νόμος (αρ. 65 παρ. 1 και 3) παρέχει στον δημιουργό ή στον δικαιούχο συγγενικού δικαιώματος αξίωση για αναγνώριση του δικαιώματός του, άρση της προσβολής και παράλειψη στο μέλλον, ενώ, σε περίπτωση παραβίασης της υποχρέωσης παράλειψης, ο νομοθέτης απειλεί τον υπόχρεο με χρηματική ποινή από 880 ευρώ έως 2.934 ευρώ και προσωπική κράτηση έως ένα έτος (Εφ.Αθ. 8532/2006, ΔΕΕ, τόμ. 2007, σελ. 255). Όσον αφορά δε τις ποινικές κυρώσεις, σύμφωνα με το άρθρο 66 παρ. 1 του ν. 2121/1993, η προσβολή πνευματικής ιδιοκτησίας ή συγγενικών δικαιωμάτων επιφέρει ποινές, οι οποίες συνίστανται σε ποινή φυλάκισης από 1-10 χρόνια και σε χρηματική ποινή από 2.900 έως 59.000 ευρώ.

Πότε ο χρήστης οφείλει να ζητήσει άδεια τόσο από τον δημιουργό, όσο και από τον δικαιούχο συγγενικών δικαιωμάτων;

Είναι σύνηθες στα ηλεκτρονικά συγγράμματα ή βοηθήματα να ενσωματώνονται μαθησιακά αντικείμενα, όπως φωνογραφήματα⁵ και οπτικοακουστικά έργα. Η Δράση «Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα» ασκεί τις εξουσίες της αναπαραγωγής, διανομής, παρουσίασης στο κοινό και διάθεσης του έργου επιγραμμικά, προκειμένου να αποκτήσει πρόσβαση ο φοιτητής στα ηλεκτρονικά συγγράμματα και βοηθήματα, εξουσίες για τις οποίες, ως προελέχθη, απαιτείται άδεια του δικαιούχου συγγενικών δικαιωμάτων σύμφωνα με τα άρθρα 46 και 47 του ν. 2121/1993 και 3 της Οδηγίας 2001/29. Στις περιπτώσεις αυτές, απαιτείται άδεια τόσο από τον δημιουργό του φωνογραφήματος ή του οπτικοακουστικού υλικού, όσο και από τον ερμηνευτή ή εκτελεστή καλλιτέχνη και τον παραγωγό υλικών φορέων ήχου ή εικόνας και ήχου.

⁵ Τραγούδια.

Πότε ο χρήστης οφείλει να ζητήσει άδεια από τρίτους (πέραν του δημιουργού);

Ο χρήστης οφείλει να ζητήσει άδεια ή/και από τρίτα πρόσωπα όταν ο δημιουργός έχει:

α) επιλέξει να εκχωρήσει/μεταβιβάσει, αναθέσει ή επιτρέψει την άσκηση όλου του περιουσιακού δικαιώματός του ή ορισμένων εξουσιών αυτού σε τρίτον π.χ. εκδότη και β) αποβιώσει. Στην πρώτη περίπτωση, ο χρήστης θα πρέπει να ζητήσει άδεια αφενός από τον δικαιούχο του περιουσιακού δικαιώματος, ο οποίος, εάν είναι εκδότης κατέχει και το συγγενικό δικαίωμα του άρθρου 51 ν. 2121/1993, και άρα πρέπει να χορηγήσει άδεια υπό διττή ιδιότητα, αφετέρου από τον δημιουργό και φορέα του ηθικού δικαιώματος στις περιπτώσεις που: α) ο χρήστης επιλέξει να προβεί σε ενέργειες που προσβάλλουν την ακεραιότητα του έργου του πρώτου π.χ. περικοπή, τροποποίηση, μετατροπή, προσθήκη κ.ά., β) ο δημιουργός έχει διατηρήσει ορισμένες εξουσίες του περιουσιακού δικαιώματος, που είναι αναγκαίες για τη διάθεση του έργου στο κοινό π.χ. εξουσία αναπαραγωγής, διανομής κ.ά. Στη δεύτερη περίπτωση, θα πρέπει να γίνει διάκριση ανάμεσα στις εξής υποπεριπτώσεις: α) Εάν μεταβιβάστηκε το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας στο σύνολό του αιτία θανάτου, ο κληρονόμος⁶ είναι ο μόνος αρμόδιος να χορηγήσει άδεια εκμετάλλευσης στον χρήστη. β) Εάν ο δημιουργός έχει συνάψει σύμβαση ή άδεια εκμετάλλευσης με τρίτον π.χ. εκδότη, πριν τον θάνατό του, τότε ο κληρονόμος υπεισέρχεται στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του. Εν προκειμένω, ο χρήστης οφείλει να ζητήσει τόσο από τον κληρονόμο την άδεια που θα ζητούσε από τον δημιουργό, εάν ζούσε, όσο και από τον δικαιούχο περιουσιακού δικαιώματος, ή και συγγενικού, αν είναι εκδότης (βλ αρ. 51 ν. 2121/1993). Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να γίνεται μνεία του δικαιώματος του δημιουργού, προκειμένου να μην προσβληθεί το δικαίωμα αναγνώρισης της πατρότητας που έχει επί του έργου.

Πότε ο χρήστης δεν οφείλει να ζητήσει άδεια για να ασκήσει την εξουσία αναπαραγωγής;

Στον ν. 2121/1993 προβλέπονται ορισμένες εξαιρέσεις από την υποχρέωση του χρήστη να ζητήσει την προαναφερθείσα άδεια. Οι εξαιρέσεις αυτές αφορούν την εξουσία αναπαραγωγής, και μόνο, και προβλέφθηκαν για πρώτη φορά στη Διεθνή Σύμβαση Βέρνης-Παρισιού (1971), για την προστασία των λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων⁷. Οι βασικές εξαιρέσεις που μας απασχολούν για το συγκεκριμένο θέμα είναι οι εξής:

- Αναπαραγωγή για ιδιωτική χρήση ενός έργου που έχει νομίμως δημοσιευτεί (αρ. 18 ν. 2121/1993).
- Παράθεση σύντομων αποσπασμάτων από έργο άλλου, νομίμως δημοσιευμένου, για την υποστήριξη της γνώμης εκείνου που παραθέτει ή την κριτική της γνώμης του άλλου, εφόσον η παράθεση των αποσπασμάτων αυτών είναι σύμφωνη προς τα χρηστά ήθη και η έκταση των αποσπασμάτων δικαιολογείται από τον επιδιωκόμενο σκοπό (αρ. 19 ν. 2121/1993).

⁶ Εφεξής, στον όρο «κληρονόμος» θα πρέπει να θεωρηθεί ότι περιλαμβάνονται και οι όροι «κληροδόχος», «καταπιστευματοδόχος» και «δωροεδόχος αιτία θανάτου».

⁷ Κυρώθηκε με τον ν.100/1975 ΦΕΚ Α 162/1-8-1975.

- Αναπαραγωγή, σε εκπαιδευτικά βιβλία που χρησιμοποιούνται ως βιβλία διδασκαλίας για την Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια εκπαίδευση εγκεκριμένα από το Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων ή από άλλο αρμόδιο υπουργείο κατά το επίσημο αναλυτικό πρόγραμμα, έργων του λόγου ενός ή περισσότερων συγγραφέων, νομίμως δημοσιευμένων, που αποτελούν μικρό τμήμα της συνολικής δημιουργίας καθενός απ' αυτούς και στο μέτρο που δεν εμποδίζεται η κανονική εκμετάλλευσή τους (βλ. και τη διάταξη του ν. 3328/2005, α. 22). Η αναπαραγωγή πρέπει να συνοδεύεται από την ένδειξη της πηγής και των ονομάτων του δημιουργού και του εκδότη, εφόσον τα ονόματα αυτά εμφανίζονται στην πηγή (παρ. 1 και 3 αρ. 20 ν. 2121/1993).
- Αναπαραγωγή άρθρων νομίμως δημοσιευμένων σε εφημερίδα ή σε περιοδικό, σύντομων αποσπασμάτων έργου ή τμημάτων σύντομου έργου ή έργου των εικαστικών τεχνών, νομίμως δημοσιευμένου, εφόσον γίνεται αποκλειστικά για τη διδασκαλία ή τις εξετάσεις σε εκπαιδευτικό ίδρυμα, στο μέτρο που δικαιολογείται από τον επιδιωκόμενο σκοπό, είναι σύμφωνη με τα χρηστά ήθη και δεν εμποδίζει την κανονική εκμετάλλευση. Η αναπαραγωγή πρέπει να συνοδεύεται από την ένδειξη της πηγής και των ονομάτων του δημιουργού και του εκδότη, εφόσον τα ονόματα αυτά εμφανίζονται στην πηγή (αρ. 21 ν. 2121/1993).
- Αναπαραγωγή ενός πρόσθετου αντιτύπου από μη κερδοσκοπικές βιβλιοθήκες ή αρχεία, που έχουν αντίτυπο του έργου στη μόνιμη συλλογή τους, προκειμένου να διατηρήσουν το αντίτυπο αυτό ή να το μεταβιβάσουν σε άλλη, μη κερδοσκοπική, βιβλιοθήκη ή αρχείο. Η αναπαραγωγή επιτρέπεται μόνο αν είναι αδύνατη η προμήθεια ενός τέτοιου αντιτύπου από την αγορά σε σύντομο χρόνο και με εύλογους όρους (αρ. 22 ν. 2121/1993).

Ωστόσο, προκειμένου να μην υπονομευτούν τα πνευματικά δικαιώματα των δημιουργών, για όλους αυτούς τους περιορισμούς ισχύει η γενική ρήτρα του άρθρου 28 Γ του ν. 2121/1993⁸ (Δ. Καλλινίκου, *Πνευματική Ιδιοκτησία & Συγγενικά Δικαιώματα*, έκδ. 2005, σελ.198). Πρόκειται για τη γνωστή «διαδικασία/τεστ των τριών σταδίων» (three step test), σύμφωνα με την οποία, οι προβλεπόμενοι στην εθνική νομοθεσία περιορισμοί εφαρμόζονται μόνο σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις που δεν αντίκεινται στην κανονική εκμετάλλευση του έργου και δεν θίγουν αδικαιολογήτως τα έννομα συμφέροντα του δικαιούχου (Δ. Καλλινίκου, *Το μέλλον της πνευματικής ιδιοκτησίας και οι άδειες Creative Commons*, σελ 6).

⁸ Βλ. Οδηγία 2001/29 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, άρθρο 5 §§ 1 και 5, το οποίο ενσωματώθηκε με το άρθρο 28Γ του ν. 2121/1993 στην ελληνική νομοθεσία.

Ανοικτή Πρόσβαση

Τι είναι Ανοικτή Πρόσβαση;

Ανοικτή Πρόσβαση είναι η παροχή της άμεσης, ελεύθερης και απεριόριστης δικτυακής πρόσβασης σε αξιολογημένες επιστημονικές εργασίες (άρθρα περιοδικών, διατριβές, κεφάλαια βιβλίων, μονογραφίες και ερευνητικά δεδομένα) δωρεάν για τον αναγνώστη και με αδειοδότηση, ώστε να είναι δυνατή η επαχρησιμοποίηση της επιστημονικής γνώσης από τους ερευνητές, τις επιχειρήσεις και το ευρύ κοινό, σε οποιοδήποτε ψηφιακό μέσο, υπό την προϋπόθεση ότι αναφέρεται το όνομα του δημιουργού.

Γιατί το Αποθετήριο είναι Ανοικτής Πρόσβασης (Α.Π.);

Η έννοια της Ανοικτής Πρόσβασης διαμορφώθηκε και καθιερώθηκε από ένα σύνολο πρωτοβουλιών και διακηρύξεων με σπουδαιότερες την Πρωτοβουλία Ανοικτής Πρόσβασης της Βουδαπέστης (Budapest Open Access Initiative) εν έτει 2002 [το περιεχόμενο της οποίας επανεξετάστηκε μετά από οκτώ (8) χρόνια εφαρμογής της Α.Π., ήτοι εν έτει 2010], τη Διακήρυξη της Βηθεσδά (Bethesda) για την Εκδοτική Δραστηριότητα Ανοικτής Πρόσβασης (Bethesda Statement on Open Access Publishing) και τη Διακήρυξη του Βερολίνου για την Ανοικτή Πρόσβαση στη Γνώση των Θετικών και Ανθρωπιστικών Επιστημών (Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities), εν έτει 2003. Τα ως άνω κείμενα ενθαρρύνουν τη δωρεάν αναπαραγωγή και διανομή των πορισμάτων της έρευνας, ιδίως αν χρηματοδοτούνται από δημόσιους πόρους, πρόταση την οποία ασπάζεται σήμερα και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υποστηρίζοντας την Α.Π. ως τον καθιερωμένο τρόπο για τη διάδοση της δημόσιας χρηματοδοτούμενης έρευνας στην ΕΕ (Οδηγός MedOANet για την εφαρμογή πολιτικών Ανοικτής Πρόσβασης)⁹. Οι τρόποι οι οποίοι κρίθηκαν ως οι ενδεδειγμένοι για τη διάθεση-διανομή των ερευνητικών αποτελεσμάτων, και των επιστημονικών εργασιών εν γένει, μέσω Α.Π., είναι, κατά πρώτον, η αυτοαρχειοθέτηση, άλλως Πράσινος Δρόμος, όταν δηλαδή ο συγγραφέας αρχειοθετεί ένα αντίγραφο μιας δημοσίευσης, που έχει αξιολογηθεί από ομοτίμους, σε ένα Θεματικό ή Ιδρυματικό Αποθετήριο Α.Π., και, κατά δεύτερον, η δημοσίευση της έρευνάς του σε ένα Περιοδικό Α.Π., άλλως Χρυσός Δρόμος.

Το Αποθετήριο «Κάλλιπος», ως Αποθετήριο το οποίο χρηματοδοτείται από δημόσιους πόρους και φιλοξενεί έργα επιστημονικού-ακαδημαϊκού περιεχομένου, δεν θα μπορούσε να διαφοροποιείται από τα ήδη ισχύοντα. Ιδίως δε όταν ο Φορέας Λειτουργίας και Πρότασης του Έργου¹⁰, βάσει του οποίου συστάθηκε το Αποθετήριο, είναι ο ΣΕΑΒ, ο οποίος αποτελείται από τα Πανεπιστήμια και τα ΤΕΙ της χώρας και σκοπό έχει την εξοικονόμηση πόρων και την παροχή βελτιωμένων υπηρεσιών υποστήριξης του εκπαιδευτικού και ερευνητικού έργου τους, και, ειδικότερα, τη χάραξη κοινής στρατηγικής στον τομέα της πρόσβασης σε ηλεκτρονικό υλικό, με σκοπό την αποτελεσματικότερη για τη χώρα διαχείριση των πηγών πληροφόρησης και την υιοθέτηση κοινών προτύπων και

⁹ <http://www.openaccess.gr/blog/?p=1312>

¹⁰ Έργο: «Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα».

δεικτών απόδοσης των υπηρεσιών τους (βλ. αρ 2 της Προγραμματικής Συμφωνίας για τη σύσταση του ΣΕΑΒ και αρ. 17 ν. 3404/2005).

Βέβαια, ο ΣΕΑΒ προτείνει την Α.Π. ως τον καταλληλότερο τρόπο διάθεσης του έργου του δημιουργού στο κοινό τόσο λόγω της φύσης του Αποθετηρίου, όσο και επειδή τα οφέλη για τον συγγραφέα αλλά και για τους αναγνώστες είναι πολλαπλά. Συγκεκριμένα για τον συγγραφέα, τα πλεονεκτήματα της Ανοικτής Πρόσβασης είναι τα εξής: α) Αυξάνεται η αναγνωρισιμότητα και η απήχηση του επιστημονικού του έργου. β) Αναφέρεται πιο συχνά -από όσο θα αναφερόταν εάν η έκδοσή του ήταν «κλειστή», δηλαδή αν απευθυνόταν μόνο σε συνδρομητές-μέλη ενός συνδρομητικού Περιοδικού ή του Αποθετηρίου- σε επιστημονικά άρθρα. γ) Εξασφαλίζει αποθήκευση και πρόσβαση στο διηνεκές. δ) Αποφεύγει να επενδύσει χρόνο και χρήμα σε μελέτες που έχουν επιχειρηθεί από άλλους ερευνητές. ε) Δίνει τη δυνατότητα σε τρίτους ερευνητές να επεκτείνουν την εφεύρεσή του ή την ιδέα του. στ) Διατηρεί το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας του επί του έργου.

Από την άλλη, τα οφέλη για τους αναγνώστες, ανάλογα με την κατηγορία στην οποία ανήκουν, ποικίλλουν. Συγκεκριμένα, τα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας, ήτοι οι καθηγητές, οι ερευνητές και οι φοιτητές απολαμβάνουν των περισσότερων πλεονεκτημάτων, δεδομένου ότι η συνεχώς διευρυνόμενη υιοθέτηση του μοντέλου της Ανοικτής Πρόσβασης από εκδοτικούς οίκους διεθνώς αναγνωρισμένων επιστημονικών περιοδικών τούς επιτρέπει να εξάγουν μεγάλο όγκο πληροφοριών ή δεδομένων από τα άρθρα των εν λόγω περιοδικών στα οποία άλλως δε θα είχαν πρόσβαση, καθόσον τα κόστη συνδρομών για τις βιβλιοθήκες των Ιδρυμάτων έχουν γίνει δυσβάστακτα. Αντίστοιχα, οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, οι οποίες επιβιώνουν χάρη στη δημιουργικότητα και την εφευρετικότητα που διακρίνει τα στελέχη τους, έχουν αρωγό την Α.Π. στην προσπάθεια δημιουργίας πρωτότυπων και καινοτόμων προϊόντων και υπηρεσιών που θα αυξήσουν την ανταγωνιστικότητά τους έναντι των μεγάλων και οικονομικά εύρωστων επιχειρήσεων. Τέλος, η δωρεάν και προς όλους διάθεση της επιστημονικής πληροφορίας συμβάλλει στο να αντεπεξέρχονται οι πολίτες στις απαιτήσεις των Νέων Τεχνολογιών και να αποκτούν γνώσεις για το περιβάλλον τους, στις οποίες, διαφορετικά, δεν θα είχαν πρόσβαση.

Άδειες Ανοικτού Περιεχομένου Creative Commons (CC)

Τι είναι οι άδειες Creative Commons (CC) και ποια η δομή τους;

Οι πιο διαδεδομένες άδειες Ανοικτής Πρόσβασης (Α.Π.) για έργα λόγου είναι οι άδειες Creative Commons (CC)¹¹ (Dionysia Kallinikou, *Copyright, Education and Open Access*, 8th International Conference of Computer Ethics: Philosophical Enquiry Ionian University, σελ 5). Πρόκειται για μη αποκλειστικές άδειες εκμετάλλευσης, καθόσον ο δημιουργός/δικαιούχος πνευματικών ή συγγενικών δικαιωμάτων διατηρεί τις εξουσίες του περιουσιακού δικαιώματος παράλληλα με τον χρήστη. Συγκεκριμένα, στον χρήστη επιτρέπεται να ασκήσει ιδίως την εξουσία αναπαραγωγής, διανομής, παρουσίασης του έργου στο κοινό και μετατροπής του (Δ. Καλλινίκου, *Το μέλλον της πνευματικής ιδιοκτησίας και οι άδειες Creative Commons*, σελ 13). Μέσω των αδειών αυτών, ο δημιουργός/δικαιούχος πνευματικών ή συγγενικών δικαιωμάτων δύναται να διαθέσει το έργο του στο κοινό υπό τους όρους που ο ίδιος ορίζει, χωρίς να θίγονται τα πνευματικά ή συγγενικά δικαιώματά του. Ως προς τη δομή τους, οι άδειες CC απαρτίζονται από τρία (3) μέρη, το εισαγωγικό (Commons Deed), το νομικό (Legal Code) και το τεχνολογικό (Meta-Data):

1) Το **εισαγωγικό μέρος** (Human-readable format, the Commons Deed) των αδειών CC, το οποίο και απευθύνεται στους χρήστες του διαδικτύου οι οποίοι δεν είναι εξοικειωμένοι με νομικές έννοιες και κείμενα, περιλαμβάνει: α) την κωδικοποιημένη ονομασία της άδειας, β) ένα κείμενο με τις επιτρεπόμενες χρήσεις του έργου βάσει του περιεχομένου της άδειας (Γεωργία Αντωνοπούλου, *Ψηφιακό Βιβλίο και Διαχείριση Πνευματικής Ιδιοκτησίας*, 2011, σελ 35). Όσον αφορά την κωδικοποιημένη ονομασία της άδειας αποτελείται από έναν συνδυασμό τεσσάρων (4) περιφραστικών όρων: Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση, Όχι παράγωγο Έργο & Παρόμοια διανομή, οι οποίοι συνοδεύονται από μία εικόνα που αποδίδει το νόημά τους. Έτσι, αφ' ης στιγμής έρθει σε επαφή με το έργο, ο αναγνώστης -και υποψήφιος χρήστης- γνωρίζει, μέσω της εικόνας, ποια είναι η επιτρεπόμενη από τον δημιουργό χρήση του. Παράλληλα, προκειμένου να αποκτήσει βαθύτερη γνώση της άδειας, μπορεί να διαβάσει το κείμενο με τις επιτρεπόμενες χρήσεις, το οποίο είναι εύληπτο από τον μέσο αναγνώστη, επειδή αφενός δεν περιέχει νομική ορολογία, αφετέρου είναι διατυπωμένο σε απλή γλώσσα και περιέχει γραφικές απεικονίσεις. Πράγματι, πρόκειται για ένα κείμενο το οποίο περιγράφει εν περιλήψει τις επιτρεπόμενες χρήσεις της άδειας και τους όρους υπό τους οποίους μπορεί να γίνει η χρήση αυτή, για να μπορεί εύκολα να αντιληφθεί ο χρήστης ποιες εξουσίες τού επιτρέπει να ασκεί ο δημιουργός παράλληλα μ' αυτόν (τον χρήστη) και ποιες διατηρεί ο ίδιος. Ωστόσο, επειδή το εισαγωγικό μέρος (Commons Deed) δεν συνιστά το νομικό κείμενο της άδειας χρήσης (Legal Code), αλλά αποτελεί απλώς εισαγωγικό κείμενο συνταγμένο σε απλή -μη νομική- γλώσσα που αποσκοπεί στο να καταστήσει γρήγορα κατανοητές τις επιτρεπόμενες χρήσεις υπό τους όρους που αναλυτικά περιγράφονται σε νομική γλώσσα στο κείμενο της άδειας χρήσης, προτείνεται στους δημιουργούς ή

¹¹ Εμπνευστής της καινοτόμου ιδέας των αδειών Creative Commons και ιδρυτής του ομώνυμου Οργανισμού ήταν ο καθηγητής Νομικής στο Πανεπιστήμιο του Stanford, Lawrence Lessing.

δικαιούχους πνευματικών ή συγγενικών δικαιωμάτων να μην αρκεστούν σ' αυτό (το περιληπτικό κείμενο), αλλά να διαβάσουν την ίδια την άδεια (βλ. δεύτερο μέρος), πριν την παραχώρησουν στο κοινό.

2) Το δεύτερο μέρος των αδειών CC ονομάζεται **Νομικός Κώδικας** (Legal Code) και αποτελεί ένα παραδοσιακό νομικό εργαλείο εύκολα αναγνώσιμο από νομομαθείς. Στο κείμενο αυτό περιγράφεται το είδος της άδειας και των εξουσιών που επιτρέπει ο δημιουργός/δικαιούχος πνευματικών ή συγγενικών δικαιωμάτων να ασκήσει ο χρήστης, αλλά και τους όρους υπό τους οποίους είναι η εκάστοτε χρήση επιτρεπτή. Επιπλέον, περιλαμβάνει ορισμούς των βασικών εννοιών της πνευματικής ιδιοκτησίας (π.χ. παράγωγο έργο, συλλογικό έργο διανομή κ.ά.) και όρους τους οποίους συνήθως συναντάμε σε κείμενα «Όρων Χρήσης», ήτοι Δηλώσεις-Εγγυήσεις του χορηγούντος την άδεια, Περιορισμό Ευθύνης και Δικαίωμα Καταγγελίας αυτού, καθώς και άλλους Γενικούς Όρους. Το κείμενο αυτό είναι ιδιαιτέρως χρήσιμο για τον δημιουργό/δικαιούχο πνευματικών ή συγγενικών δικαιωμάτων, δεδομένου ότι έχει πλήρη νομική ισχύ ενώπιον των Δικαστηρίων.

3) Το τρίτο και τελευταίο μέρος των αδειών CC, το οποίο ονομάζεται **μεταδεδομένα** (Meta-Data and Meta-Data tags), απαρτίζεται από μεταδεδομένα τα οποία είναι αναγνώσιμα από Πληροφοριακά Συστήματα, μηχανές αναζήτησης και άλλα συστήματα τεχνολογίας. Κατ' αυτόν τον τρόπο καθίσταται δυνατή η αναζήτηση και ο εντοπισμός των έργων που σηματοδοτούνται και αδειοδοτούνται με μια οποιαδήποτε άδεια CC από τους χρήστες του διαδικτύου. Στο σύνολό τους, τα προαναφερθέντα τρία (3) μέρη των αδειών CC παρέχουν την ευχέρεια στον δημιουργό: α) να αντιληφθεί χωρίς κόπο το περιεχόμενό τους, β) να τις επικαλεστεί ενώπιον των Δικαστηρίων, γ) να κάνει το έργο του πιο δημοφιλές, αφού πλήθος χρηστών μπορούν να το εντοπίσουν μέσω των αδειών CC, οι οποίες και χαίρουν αναγνωρισιμότητας. Δέκτης αυτών των ωφελημάτων είναι και ο χρήστης, ο οποίος αντιλαμβάνεται τις άδειες CC με μια ανάγνωση του πρώτου μέρους, ενώ, παράλληλα, μέσω του δεύτερου μέρους, μπορεί να αποκτήσει και βαθύτερη γνώση των όρων και προϋποθέσεων βάσει των οποίων διατίθενται-διανέμονται τα έργα. Τέλος, με το τρίτο μέρος των αδειών CC μπορεί πολύ εύκολα -μέσω διαδικτύου- να εντοπίσει τα έργα που του επιτρέπεται να εκμεταλλευτεί ανάλογα με τις απαιτήσεις του (βλ. εκτενέστερη αναφορά στο άρθρο των Διονυσίας Καλλινίκου, Μαρίνου Παπαδόπουλου, Βασιλικής Στρακαντούνα, *Άδειες Creative Commons έκδοση 3.0 Ελλάδα θ- Πανεπιστημιακές Βιβλιοθήκες*, σελ 17).

Τι σημαίνει “some rights reserved”;

Όπως ήδη προειπώθηκε, το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας είναι αποκλειστικό, με την έννοια ότι μόνο ο δημιουργός/δικαιούχος πνευματικών ή συγγενικών δικαιωμάτων έχει δικαίωμα να επιτρέψει ή να απαγορεύει την εκμετάλλευση του έργου του. «Ως εκμετάλλευση νοείται η άσκηση ενός ευρέος φάσματος εξουσιών του περιουσιακού δικαιώματος που αναγνωρίζει αυτοδίκαια ο νόμος στον δημιουργό/δικαιούχο πνευματικών ή συγγενικών δικαιωμάτων» (βλ. αρ. 2121/1993). Με το πέρας του χρόνου ο συγκεκριμένο νομοθετικό πλαίσιο φάνηκε να αναχαιτίζει την προαγωγή των επιστημών και του πολιτισμού [Κ. Στυλιανός, *Από τα “all rights reserved” στα “some rights reserved” (Creative Commons)*, ΔιΜΕΕ, 2007, σελ. 215].

Παράλληλα, η πλήρης απογύμνωση του δημιουργού από την πνευματική ιδιοκτησία (copyright), όπως συμβαίνει στην περίπτωση που παύει το έργο του να προστατεύεται από την πνευματική ιδιοκτησία και καθίσταται κοινό κτήμα (public domain), δεν αποτελούσε την ενδεδειγμένη λύση. Προκειμένου λοιπόν να αποκατασταθεί αυτό το κενό μεταξύ του “All Rights Reserved” που εξασφάλιζε το Copyright και του “No Rights Reserved” δημιουργήθηκαν οι άδειες CC (Διονυσία Καλλινίκου, Μαρίνος Παπαδόπουλος, Βασιλική Στρακαντούνα, Άδειες Creative Commons έκδοση 3.0 Ελλάδα & Πανεπιστημιακές Βιβλιοθήκες, σελ. 5 και <http://www.marinos.com.gr/>). Με τις εν λόγω άδειες οι δημιουργοί/δικαιούχοι πνευματικών ή συγγενικών δικαιωμάτων μπορούν να επιλέξουν ανάμεσα σε ένα ευρύ φάσμα αδειών το οποίο εκκινεί από τη διατήρηση όλων των δικαιωμάτων τους έως την παραίτηση από όλα αυτά τα δικαιώματα (public domain), μια προσέγγιση την οποία αποκαλούμε “Some Rights Reserved”.

Ποιες είναι οι άδειες Creative Commons (CC);

Οι άδειες CC είναι συνολικά έξι (6) και καθεμία απ' αυτές απαρτίζεται από ένα (1) έως τέσσερα (4) στοιχεία. Τα εν λόγω στοιχεία, για καθένα εκ των οποίων έχει δημιουργηθεί και είναι αναγνωρίσιμη διεθνώς μία χαρακτηριστική απεικόνιση, είναι τα εξής:

- **Αναφορά (Attribution):** Αναφορά στον αρχικό δημιουργό. Υπάρχει σε όλα τα είδη των αδειών και είναι απαραίτητη, προκειμένου να προστατευτεί το δικαίωμα πατρότητας που έχει ο δημιουργός επί του έργου.¹²
- **Παρόμοια Διανομή (Share Alike):** Διανομή του παράγωγου έργου με τους όρους της αρχικής άδειας.
- **Μη Παράγωγα Έργα (No Derivatives):** Απαγόρευση τροποποίησης του έργου, ήτοι δημιουργίας παράγωγων έργων.
- **Μη Εμπορική Χρήση (Non Commercial):** Απαγόρευση εμπορικής αξιοποίησης του έργου. Κατ' αυτόν τον τρόπο ο δημιουργός διατηρεί το δικαίωμα να εκμεταλλεύεται ο ίδιος, και μόνο, οικονομικά το έργο του, χωρίς να μπορεί τρίτος να το διαθέσει-διανείμει στην αγορά.

Οι διαθέσιμες άδειες είναι οι εξής:

1. **Αναφορά δημιουργού (Attribution, BY):** Αυτή η άδεια επιτρέπει την αναπαραγωγή του αντικειμένου της αδειοδότησης, τη διανομή του, την παρουσίασή του στο κοινό, την τροποποίηση/διασκευή του, συμπεριλαμβανομένης της εξουσίας μετάφρασης, την ενσωμάτωσή του σε συλλογικά έργα και την αναπαραγωγή αυτών, για εμπορικούς ή μη σκοπούς. Η άσκηση των εξουσιών αναπαραγωγής, διανομής

¹² Οι άδειες CC 4.0 προσθέτουν στην υποχρέωση αναφοράς εκτός από την αναφορά του ονόματος του δικαιούχου και την αναφορά του συνδέσμου στον οποίο διατίθεται το αδειοδοτούμενο έργο.

και παρουσίασης στο κοινό αφορά και τα παράγωγα έργα. Μόνη προϋπόθεση που θέτει ο αδειοδότης είναι η μνεία του ονόματός του σε κάθε αντίγραφο του έργου του.

2. Αναφορά-Παρόμοια Διανομή (Attribution & Share Alike, BY-SA): Αυτή η άδεια επιτρέπει την αναπαραγωγή του αντικειμένου της αδειοδότησης, τη διανομή του, την παρουσίασή του στο κοινό, την τροποποίηση/διασκευή του, συμπεριλαμβανομένης της εξουσίας μετάφρασης, την ενσωμάτωσή του σε συλλογικά έργα και την αναπαραγωγή αυτών, για εμπορικούς ή μη σκοπούς. Η άσκηση των εξουσιών αναπαραγωγής, διανομής και παρουσίασης στο κοινό αφορά και τα παράγωγα έργα. Εν προκειμένω, απαιτείται ρητή αναφορά του ονόματος του αδειοδότη και η διανομή των παράγωγων έργων είναι επιτρεπτή εφόσον διανέμονται υπό την ίδια άδεια όπως και το πρωτότυπο. Αυτή είναι η άδεια που χρησιμοποιείται από τη Βικιπαίδεια (Wikipedia), και συνιστάται στους χρήστες που θα επωφεληθούν από την ενσωμάτωση περιεχομένου της Wikipedia και ομοίως αδειοδοτημένων έργων.

3. Αναφορά-Όχι Παράγωγα (Attribution & No Derivatives, BY-ND): Αυτή η άδεια επιτρέπει την αναπαραγωγή του αντικειμένου της αδειοδότησης, τη διανομή του, την παρουσίασή του στο κοινό, την ενσωμάτωσή του σε συλλογικά έργα και την αναπαραγωγή αυτών για εμπορικούς ή μη σκοπούς. Ο αδειοδόχος έχει την υποχρέωση αναφοράς του ονόματος του αδειοδότη, ενώ απαγορεύεται η δημιουργία και διανομή παραγώγων.

4. Αναφορά-Μη Εμπορική Χρήση (Attribution & Non-Commercial use, BY-NC): Αυτή η άδεια επιτρέπει την άσκηση των εξουσιών που προβλέπονται στην 1η άδεια, δηλαδή επιτρέπει την αναπαραγωγή του αντικειμένου της αδειοδότησης, τη διανομή του, την παρουσίασή του στο κοινό, την τροποποίηση/διασκευή του, συμπεριλαμβανομένης της εξουσίας μετάφρασης, και την ενσωμάτωσή του σε συλλογικά έργα υπό την προϋπόθεση αναφοράς του ονόματος του αδειοδότη. Η ιδιαιτερότητά της έγκειται στο ότι δεν επιτρέπεται η εμπορική χρήση του αδειοδοτούμενου έργου.

5. Αναφορά-Μη Εμπορική Χρήση-Παρόμοια Διανομή (Attribution & Non-Commercial use & Share-Alike, BY-NC-SA): Αυτή η άδεια επιτρέπει στον αδειούχο να ασκήσει τις ίδιες εξουσίες με εκείνες που προβλέπονται στη 2η άδεια, δηλαδή επιτρέπει την αναπαραγωγή του αντικειμένου της αδειοδότησης, τη διανομή του, την παρουσίασή του στο κοινό, την τροποποίηση/διασκευή του,

συμπεριλαμβανομένης της εξουσίας μετάφρασης, την ενσωμάτωσή του σε συλλογικά έργα και την αναπαραγωγή αυτών. Η άσκηση των εξουσιών αναπαραγωγής, διανομής και παρουσίασης στο κοινό αφορά και τα παράγωγα έργα. Οι παρεχόμενες εξουσίες παρέχονται υπό τους όρους της αναφοράς του αδειοδότη και της απαγόρευσης εμπορικής εκμετάλλευσης του έργου από τον αδειολήπτη.

6. Αναφορά-Μη Εμπορική Χρήση-Όχι Παράγωγα (Attribution & Non-Commercial use & No Derivatives, BY-NC-ND): Σύμφωνα με την τελευταία άδεια, ο αδειοδόχος έχει την υποχρέωση να ασκεί τις εξουσίες που προβλέπονται στην 3η άδεια, δηλαδή επιτρέπει την αναπαραγωγή του αντικειμένου της αδειοδότησης, τη διανομή του, την παρουσίασή του στο κοινό και την ενσωμάτωσή του σε συλλογικά έργα υπό τους όρους της αναφοράς του ονόματος του αδειοδότη, της απαγόρευσης χρήσης του έργου για εμπορικό σκοπό και της απαγόρευσης δημιουργίας παράγωγων έργων από το έργο του αδειοδότη.

Συνοπτικά απεικονίζονται στον παρακάτω πίνακα οι έξι (6) άδειες Creative Commons και οι παρεχόμενες εξουσίες από το περιουσιακό δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας:

	Αναφορά
	Αναφορά Παρόμοια Διανομή
	Αναφορά Όχι Παράγωγα έργα
	Αναφορά Μη Εμπορική χρήση
	Αναφορά Μη Εμπορική χρήση Όχι Παράγωγα έργα
	Αναφορά Μη Εμπορική χρήση Παρόμοια Διανομή

Οι ως άνω άδειες παρέχουν στους αδειοδότες τη δυνατότητα να διατηρούν και να διαχειρίζονται τα πνευματικά τους δικαιώματα υπό τους όρους που θέτουν οι ίδιοι. Παράλληλα, όμως, ο Οργανισμός Creative Commons παρέχει στους ενδιαφερομένους και κάποια «εργαλεία μαρκαρίσματος-σημάνσεως» με τα οποία είτε ο δημιουργός παραχωρεί το έργο του στον Δημόσιο Τομέα (Public Domain), παραιτούμενος από τα πνευματικά

του δικαιώματα είτε οι χρήστες βοηθούν στην επισήμανση ενός έργου που έχει καταστεί κοινό κτήμα. Στην πρώτη κατηγορία εμπίπτει το νομικό εργαλείο Creative Commons Zero (CC0), το οποίο αποτελεί δήλωση βούλησης του δημιουργού περί μη άσκησης των εξουσιών που απορρέουν από το περιουσιακό ή ηθικό δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας επί του σημανόμενου έργου/της βάσης δεδομένων, όπως επίσης και του κατασκευαστή μιας βάσης δεδομένων περί μη άσκησης των εξουσιών που απορρέουν από το δικαίωμα «ειδικής φύσης» (*sui generis*). Στη δεύτερη περίπτωση υπάγεται το νομικό εργαλείο Public Domain Mark (PDM), το κείμενο του οποίου συνιστά δήλωση βουλήσεως του δημιουργού περί υπαγωγής του σημανόμενου έργου στον Δημόσιο Τομέα (Public Domain) και μη υπαγωγής του έργου σε κανόνες για την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας. Το εργαλείο αυτό είναι χρήσιμο τόσο για του δημιουργούς όσο και για όσους ανακαλύψουν ένα έργο που έχει καταστεί κοινό κτήμα είτε λόγω παρέλευσης του χρόνου προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας του έργου είτε γιατί ο ίδιος ο δημιουργός έχει παραιτηθεί από το δικαίωμά του στην πνευματική ιδιοκτησία.

Ποιοι χορηγούν τις ως άνω άδειες;

- Οι δημιουργοί ή δικαιούχοι πνευματικών δικαιωμάτων.
- Οι δικαιούχοι συγγενικών δικαιωμάτων.

Ποια τα πλεονεκτήματα και ποια τα μειονεκτήματα των αδειών Creative Commons (CC);

Πλεονεκτήματα

- Είναι μη αποκλειστικές, και άρα είναι δυνατή η άσκηση του περιουσιακού δικαιώματος και από τον δημιουργό/δικαιούχο πνευματικών ή συγγενικών δικαιωμάτων.
- Δεν ανατρέπουν το δίκαιο περί πνευματικής ιδιοκτησίας, αλλά συνυπάρχουν και αλληλοσυμπληρώνονται.
- Προσφέρονται δωρεάν μέσω διαδικτύου.
- Απαρτίζονται από τρία (3) μέρη: το εισαγωγικό μέρος (Commons Deed), το νομικό μέρος (Legal Code) και το τεχνολογικό μέρος (Meta-Data).
- Το εισαγωγικό μέρος είναι διατυπωμένο σε κατανοητή για τον αναγνώστη γλώσσα, δεδομένου ότι περιγράφει απλά και με σαφήνεια ποια δικαιώματα διατηρεί ο δημιουργός και ποια επιτρέπει να ασκηθούν. Έτσι, ο χρήστης αντιλαμβάνεται εύκολα την επιτρεπόμενη χρήση, με αποτέλεσμα να αποφεύγεται η ακούσια προσβολή πνευματικής ιδιοκτησίας.
- Το νομικό μέρος είναι διατυπωμένο σε νομική γλώσσα, ως εκ τούτου και οι χρήστες μπορούν να κατατοπιστούν καλύτερα για τα δικαιώματά τους, συμβουλευόμενοι έναν δικηγόρο, ενώ οι δημιουργοί μπορούν να τις επικαλεστούν στο Δικαστήριο.

- Το τεχνολογικό μέρος, χάρη στο οποίο είναι δυνατή η αναζήτηση και ο εντοπισμός από τους χρήστες των έργων που σηματοδοτούνται με μια άδεια CC.
- Είναι ευρέως διαδεδομένες στο διαδίκτυο. Το μαρκάρισμα ενός έργου με άδεια CC και η παραπομπή στον σύνδεσμο που τη φιλοξενεί κινητοποιεί το χρήστη να μάθει τα δικαιώματά του. Ακόμη και ο πιο αδαής σε θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας χρήστης, μπορεί, με μια απλή αναζήτηση στο διαδίκτυο, με το οποίο είναι εξοικειωμένος, να μάθει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του, χωρίς να απαιτείται να ανατρέξει στον νόμο.
- Όλες οι άδειες CC προβλέπουν ως υποχρεωτική την αναφορά στον δημιουργό (attribution), με αποτέλεσμα να ικανοποιείται πάντα το δικαίωμα του δημιουργού να αναγνωρίζεται η πατρότητα του έργου του.
- Οι άδειες CC συνιστούν έγκυρο νομικό κείμενο. Μέχρι σήμερα την εγκυρότητα των εν λόγω αδειών χρήσης έχουν αναγνωρίσει τόσο δικαστήρια των κρατών μελών της ΕΕ, όσο και αμερικανικά δικαστήρια.
- Προάγεται η ανάπτυξη και μετάδοση των γνώσεων στην τεχνολογία, την έρευνα και την επιστήμη, καθόσον πρόκειται για άδειες ανοικτού περιεχομένου.
- Δεν απαιτείται η χρήση τεχνολογικών μέτρων (π.χ. κρυπτογραφία, αναγνωριστική ετικέτα και υδατογράφηματα). Τα τεχνολογικά μέτρα δεν είναι συμβατά με τις άδειες ανοικτού περιεχομένου όπως οι άδειες CC.
- Δεν ισχύει η άκριτη απαγόρευση άσκησης των εξουσιών του περιουσιακού δικαιώματος που ισχύει στο υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο (ν. 2121/1993). Πράγματι, είναι σύνηθες μια απόλυτη απαγόρευση να επιφέρει το ακριβώς αντίθετο από το επιθυμητό αποτέλεσμα. Εντούτοις, όταν οι περιορισμοί αμβλύνονται και συγκεκριμενοποιούνται, οι άνθρωποι τούς αποδέχονται και τους σέβονται. Εν προκειμένω, ένα έργο του πνεύματος το οποίο μεταδίδεται επιγραμμικά (online) είναι εύκολη λεία προς εκμετάλλευση από οποιονδήποτε, ιδίως όταν η λήψη τεχνολογικών μέτρων έχει αποδειχθεί αναποτελεσματική. Ως εκ τούτου, η υιοθέτηση μιας άδειας εκμετάλλευσης/χρήσης ενός έργου, έστω και υπό ορισμένους περιορισμούς, είναι πιο πιθανό να γίνει σεβαστή από τους χρήστες του διαδικτύου, σε αντίθεση με την περίπτωση που ο συγγραφέας επιλέγει να διατηρήσει το απόλυτο και αποκλειστικό δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας, μη επιτρέποντας στο κοινό να ασκήσει οποιαδήποτε εξουσία. Υπάρχει ένας ολόκληρος μηχανισμός υποστήριξης και ενημέρωσης του αδειοδότη και του αδειούχου, στον οποίο οι τελευταίοι έχουν πρόσβαση μέσω διαδικτύου.¹³

¹³ <http://creativecommons.org>

Μειονεκτήματα

- Δεν είναι ανακλητές. Οι άδειες CC δεν ανακαλούνται ακόμη και αν ο δημιουργός/δικαιούχος επιλέξει είτε να παύσει τη διανομή του έργου του εν γένει είτε με μια τέτοιου είδους άδεια. Σ' αυτή την περίπτωση οι χρήστες δεν χάνουν τα δικαιώματα που ήδη τους έχουν παραχωρηθεί και που συνδέονται με τυχόν αντίγραφα του έργου που έχουν ήδη τεθεί σε κυκλοφορία.
- Με άδειες CC μπορεί να διατεθεί οποιοδήποτε έργο του πνεύματος, εξαιρουμένου του λογισμικού.

Τι πρέπει να γνωρίζει ο δημιουργός/δικαιούχος πνευματικών ή συγγενικών δικαιωμάτων πριν επιλέξει κάποια άδεια Creative Commons (CC);

- Οι άδειες CC δεν ανακαλούνται ακόμη και αν ο δημιουργός/δικαιούχος επιλέξει είτε να παύσει τη διανομή του έργου του εν γένει είτε με μια τέτοια άδεια. Σ' αυτή την περίπτωση οι αδειούχοι δεν χάνουν τα δικαιώματα που ήδη τους έχουν παραχωρηθεί και συνδέονται με τυχόν αντίγραφα του έργου που έχουν ήδη τεθεί σε κυκλοφορία.
- Ο αδειοδότης οφείλει να ελέγξει αν το έργο του μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο αδειοδότησης.
- Ο αδειοδότης οφείλει να ελέγξει εάν έχει την πνευματική ιδιοκτησία επί του έργου του. Εάν είναι ο δημιουργός του έργου (συγγραφέας, διασκευαστής, μεταφραστής, συνθέτης, εικονογράφος κ.ά.), τούτο σημαίνει ότι έχει δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας επί του έργου, ήτοι το δικαίωμα της εκμετάλλευσης του έργου (περιουσιακό δικαίωμα) και το δικαίωμα προστασίας του προσωπικού του δεσμού προς αυτό (ηθικό δικαίωμα). Εάν είναι ο δικαιούχος πνευματικών δικαιωμάτων επί του έργου, τούτο σημαίνει ότι: α) Απέκτησε το περιουσιακό δικαίωμα, επειδή ο δημιουργός τού ανέθεσε την υποχρέωση άσκησης του περιουσιακού δικαιώματος, ή του επέτρεψε την άσκησή του ή του μεταβίβασε το σχετικό δικαίωμα ή μέρος αυτού (σύμβαση εκμετάλλευσης/μεταβίβασης ή άδεια εκμετάλλευσης), οπότε σ' αυτή την περίπτωση διατηρεί ο δημιουργός το ηθικό του δικαίωμα. β) Κληρονόμησε τον δημιουργό, οπότε απέκτησε τόσο το ηθικό, όσο και το περιουσιακό δικαίωμα του δημιουργού, για εβδομήντα (70) χρόνια από τον θάνατό του. Στην πρώτη περίπτωση, ο δικαιούχος, ο οποίος είθισται να είναι εκδότης, οφείλει να ελέγξει εάν η διάθεση του έργου με την επιλεγείσα άδεια CC συνάδει με την παραχωρηθείσα συναίνεση του δημιουργού για πράξεις ή παραλείψεις που αλλιώς θα αποτελούσαν προσβολή του ηθικού δικαιώματος. Σε κάθε περίπτωση, ο δικαιούχος του περιουσιακού δικαιώματος οφείλει να προβλέψει ότι οι αδειούχοι οφείλουν να μνημονεύουν αυτόν και τον δημιουργό σε κάθε αναπαραγωγή, παρουσίαση στο κοινό, διανομή ή τροποποίηση. Εάν ωστόσο ο δημιουργός δεν έχει παράσχει τέτοια συναίνεση ή την έχει παράσχει, αλλά έχει απαγορεύσει την τροποποίηση του έργου του, τότε η επιλογή της άδειας που επιτρέπει τη δημιουργία παραγώγων (CC BY-SA 3.0) δεν εντάσσεται στις επιλογές του δικαιούχου.

- Εάν ο δημιουργός/δικαιούχος πνευματικών ή συγγενικών δικαιωμάτων είναι μέλος Οργανισμού Συλλογικής Διαχείρισης ή Προστασίας, τότε θα πρέπει να ελέγξει τι προβλέπει η σύμβαση με την οποία παρείχε εντολή στον Οργανισμό για τη διαχείριση ή/και προστασία του έργου του.¹⁴
- Αναφορικά με τα έργα στα οποία μετέχει πλειονότητα δημιουργών: α) Εάν ο δημιουργός μετέχει σε ένα έργο συνεργασίας, τότε θα πρέπει να συναινούν όλοι οι δημιουργοί στο είδος της άδειας που θα παραχωρηθεί στο κοινό, διότι, λόγω της φύσης του έργου, δεν είναι διακριτή η συνεισφορά του καθενός και, επομένως, δεν υπάρχει δυνατότητα χωριστής εκμετάλλευσης. β) Εάν ο δημιουργός μετέχει σε ένα συλλογικό έργο, ήτοι σε ένα έργο που απαρτίζεται από τις επιμέρους αυτοτελείς συμβολές των δημιουργών, τότε καθένας από τους δημιουργούς μπορεί να επιλέξει ο ίδιος την άδεια με την οποία θα διαθέσει την προσωπική του συμβολή στο κοινό. Ωστόσο, εάν πρόκειται για έργο που χρηματοδοτείται από τη Δράση, τότε οι συγγραφείς θα πρέπει να επιλέξουν ομόφωνα μια άδεια CC.

Πώς θα επιλέξω την κατάλληλη άδεια Creative Commons (CC);

Ο αδειοδότης, πριν επιλέξει την άδεια CC με την οποία θα διαθέσει το έργο του στο κοινό, θα πρέπει να θέσει στον εαυτό του τα εξής ερωτήματα: α) Εάν επιθυμεί να επιτρέψει τη χρήση του έργου του για εμπορικούς σκοπούς. β) Εάν επιθυμεί να επιτρέψει την τροποποίηση του έργου του, ήτοι τη δημιουργία παράγωγων έργων που βασίζονται στο δικό του έργο. γ) Εφόσον επιλέξει να υιοθετήσει μια άδεια που επιτρέπει τη δημιουργία παράγωγων, τότε θα πρέπει να διακρίνει εάν επιθυμεί να διατεθεί το παράγωγο έργο υπό τους όρους της ίδιας άδειας (Παρόμοια Διανομή) ή όχι. Σ' αυτό το σημείο θα πρέπει να τεθεί υπόψη των αναγνωστών ότι **με την υιοθέτηση μιας άδειας που προβλέπει την Παρόμοια Διανομή ο αδειοδότης ενισχύει τη διάδοση των αδειών CC.**

Τι συμβαίνει στην περίπτωση που κάποιος δεν χρησιμοποιήσει το έργο του δημιουργού σύμφωνα με τους όρους της άδειας;

Μια άδεια Creative Commons (CC) παύει αυτομάτως να ισχύει όταν παραβιάζονται οι όροι που προβλέπει.¹⁵ Για παράδειγμα, εάν ένας χρήστης αναπαραγάγει ένα έργο που διατίθεται με άδεια CC, αλλά δεν αναφέρει τον αρχικό δημιουργό, τότε αυτόματα απόλλυται το δικαίωμα χρήσης του έργου και ενδέχεται να κριθεί υπεύθυνος για παραβίαση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Ωστόσο, για τους λοιπούς χρήστες του έργου η άδεια παραμένει εν ισχύ, υπό την προϋπόθεση ότι συμμορφούνται με τους όρους της άδειας.

¹⁴ Οι άδειες CC προβλέπουν ότι ο αδειοδότης παραιτείται από το δικαίωμα να εισπράττει (είτε ατομικά είτε μέσω Οργανισμού Συλλογικής Διαχείρισης πνευματικών δικαιωμάτων) αμοιβές για πνευματικά δικαιώματα αναφορικά με μη εμπορικές χρήσεις του αντικειμένου της αδειοδότησης, ενώ δεν παραιτείται από το ως άνω δικαίωμα αναφορικά με τις εμπορικές χρήσεις του αντικειμένου της αδειοδότησης.

¹⁵ Υπό την CC 4.0 τα δικαιώματα του δικαιοδόχου αποκαθίστανται αυτόματα αν άρει την παράβαση εντός 30 ημερών από τον εντοπισμό αυτής.

Ο αδειοδότης, για να αντιμετωπίσει την ως άνω παράβαση, δύναται είτε να επικοινωνήσει με τον χρήστη και να αξιώσει την άρση της προσβολής είτε να εξουσιοδοτήσει έναν δικηγόρο που θα ενεργήσει στο όνομα και για λογαριασμό του. Ο Οργανισμός Creative Commons δεν είναι δικηγορική εταιρεία και δεν μπορεί να εκπροσωπεί ή να δίνει νομικές συμβουλές στους αδειοδότες. Αρμόδιοι γι' αυτό είναι δικηγόροι ειδικευμένοι σε θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας, και δη αδειών ανοικτού περιεχομένου.

Ο αδειοδότης μπορεί να ορίσει τις μορφές που επιτρέπεται να λάβει το ηλεκτρονικό αρχείο (π.χ. pdf), ή να απαγορεύσει τη μετατροπή του σε άλλες μορφές;

Όχι. Ο χορηγών άδεια Creative Commons (CC) επιτρέπει τη χρήση του έργου του με οποιοδήποτε μέσο ή μορφή, ανεξάρτητα από τη μορφή με την οποία έχει διατεθεί. Αυτό ισχύει ακόμη και αν έχει εφαρμόσει στο έργο του μια άδεια που δεν επιτρέπει τη δημιουργία παράγωγων έργων. Τούτο σημαίνει ότι ο χρήστης μπορεί να μετατρέψει ένα αρχείο pdf σε μορφή html, χωρίς να παραβιάζει τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας του δικαιοπαρόχου.

Ποιοι σύνδεσμοι διαθέτουν το περιεχόμενό τους με άδειες Creative Commons (CC);

- www.whitehouse.gov
- <http://www.aljazeera.com>
- <https://www.flickr.com>
- <https://www.google.gr/>
- <http://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia>
- <http://www.plos.org/>
- Παραδείγματα που περιέχουν έργα μουσικής αδειοδοτημένα με CC: <http://creativecommons.org/record-labels>
- Παραδείγματα με περιεχόμενο παραγόμενο από κυβερνητικούς φορείς αδειοδοτημένο με CC: <http://creativecommons.org/government>
- Παραδείγματα που περιέχουν έργα Ανοικτών Εκπαιδευτικών Πηγών αδειοδοτημένα με CC: <http://creativecommons.org/education#OER>
- Παραδείγματα πηγών/αποθετηρίων επιστημονικών έργων αδειοδοτημένων με CC: <http://creativecommons.org/science>

Προτάσεις

1. Πριν ο συγγραφέας επιλέξει την άδεια με την οποία θα αδειοδοτήσει το περιεχόμενό του, καλό είναι να λάβει υπόψη τις «Εκτιμήσεις για τους Αδειοδότες» (“Considerations for licensors”) που βρίσκονται στον σύνδεσμο https://wiki.creativecommons.org/Before_Licensing
2. Αν ο συγγραφέας έχει οποιαδήποτε απορία σχετικά με τις άδειες Creative Commons, συνιστάται να ανατρέξει στο κείμενο «Συχνές Ερωτήσεις» (“Frequently Asked Questions”) που βρίσκεται στον σύνδεσμο http://wiki.creativecommons.org/Frequently_Asked_Questions. Εάν μετά την ανάγνωση τού εν λόγω κειμένου το ερώτημά του παραμένει αναπάντητο, δύναται να επικοινωνήσει με τον οργανισμό Creative Commons, μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (email), στη διεύθυνση info@creativecommons.org
3. Ο συγγραφέας μπορεί να λάβει ενημέρωση σχετικά με τις άδειες Creative Commons (CC) και στα Ελληνικά, από τον σύνδεσμο <http://www.creativecommons.gr/> της Εταιρείας ΕΛ/ΔΑΚ.

ΣΕΑΒ και άδειες Creative Commons (CC)

Ποιες άδειες προτείνει ο ΣΕΑΒ;

Ο δημιουργός ενός συγγράμματος που συμμετέχει στη Δράση «Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα» παραχωρεί στον ΣΕΑΒ την αποκλειστική άδεια εκμετάλλευσης του έργου του, σύμφωνα με τους όρους της οποίας: «Ο/Η Συγγραφέας αποδέχεται ότι ο ΣΕΑΒ, ως αποκλειστικός δικαιούχος του Έργου και των δικαιωμάτων που απορρέουν απ’ αυτό, μπορεί να διανέμει και να διαθέτει το Έργο στο κοινό με χρήση μίας εκ των αδειών εκμετάλλευσης έργων πνευματικής ιδιοκτησίας Ανοικτής Πρόσβασης (π.χ. άδειες CREATIVE COMMONS, στην ελληνική τους έκδοση). Ο Συγγραφέας διατηρεί το δικαίωμα να επιλέξει μία εκ των αδειών εκμετάλλευσης έργων πνευματικής ιδιοκτησίας Ανοικτής Πρόσβασης, που θα του υποδείξει ο ΣΕΑΒ, για τη διάθεση του Έργου στο κοινό». Στο πλαίσιο αυτής της συμφωνίας, ο ΣΕΑΒ προτείνει στους δημιουργούς την υιοθέτηση της 5ης (Αναφορά-Μη Εμπορική Χρήση-Παρόμοια Διανομή) ή της 6ης (Αναφορά-Μη Εμπορική Χρήση-Όχι Παράγωγα) άδειας Creative Commons.

Γιατί ο ΣΕΑΒ προτείνει άδειες Creative Commons και δη τις συγκεκριμένες;

Όπως προειπώθηκε, η χρήση του διαδικτύου κατέστησε δυνατή την ελεύθερη πρόσβαση στην επιστήμη και την έρευνα. Ωστόσο, το ισχύον νομοθετικό καθεστώς, το οποίο προϋπήρχε της δημιουργίας του διαδικτύου, επέβαλε στον χρήστη τη λήψη άδειας από τον δικαιούχο των πνευματικών δικαιωμάτων, πριν τη χρήση του έργου του. Για

να επιτευχθεί, όμως, το όραμα της ελεύθερης και σε παγκόσμια κλίμακα πρόσβασης, ήταν απαραίτητο να δημιουργηθούν άδειες, οι οποίες θα ήταν συμβατές τόσο με τις επιταγές του δικαίου όσο και με τις ανάγκες της νέας πραγματικότητας που εισήγαγε το διαδίκτυο. Την ισορροπία μεταξύ των δύο αναγκαιοτήτων προσέφεραν οι άδειες ανοικτού περιεχομένου Creative Commons, με τις οποίες ο δημιουργός διατηρεί την προστασία του copyright και ταυτόχρονα καθιστά το έργο του προσιτό στο κοινό και επεξεργάσιμο απ' αυτό, υπό τους όρους που ο ίδιος θέτει. Εξ αυτού του λόγου ο ΣΕΑΒ προτείνει στους δημιουργούς και δικαιούχους πνευματικών ή συγγενικών δικαιωμάτων που συμμετέχουν στη Δράση την υιοθέτηση των ως άνω αδειών, πολλώ μάλλον που στόχος της Δράσης είναι η διευκόλυνση της εκπαιδευτικής δραστηριότητας των ΑΕΙ και όχι η εμπορευματοποίηση από τρίτους των διαθέσιμων από τη Δράση έργων.

Ηλεκτρονικές Πηγές

- <https://creativecommons.org/>
- <http://www.creativecommons.gr/>
- <http://www.slideshare.net/marinospapadopoulos77/msg70>
- <http://www.slideshare.net/marinospapadopoulos77/the-creative-commons-v30-greece-licenses-as-free-culture-applications-for-the-promotion-of-open-educational-resources-30427637>
- <http://www.slideshare.net/marinospapadopoulos77/creative-commons-30-30427468>
- <http://www.slideshare.net/marinospapadopoulos77/creative-commons-30>
- https://www.academia.edu/6093899/_Creative_Common_3.0_and_speech
- https://www.academia.edu/6093829/_Creative_Common_3.0_and
- https://www.academia.edu/6093786/Copyleft_through_Open_Educational_Resources_and_Creative_Common_speech
- https://www.academia.edu/3645538/_Creative_Common_s
- <https://www.academia.edu/1014829/>
- <http://eprints.rclis.org/4616/>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 International License